

הסביבות

עלון להפצת המוסר

"אוהל יוסף" - גובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליכמן זצ"ל נוסדה גטו וילנא תש"ב

פרשת יתרו

גליון מספר 326 (359)

שבט התשפ"א

דגל המוסר לרבינו גרשון ליכמן זצ"ל

"ויספר משה לזותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילם ה'. ויזוד יתרו על כל הטובה וגו' ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם... עתה ידעתי כי גדול ה'... כי בדבר אשר זדו עליהם" (ו'ח"ח)

מהתרגשות גדולה והתעוררות של שמחה! כולו אומר כבוד ושמחה, כמה חז"ל מתפעלים ממנו כאומרים על הפסוק: "אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים" זה מספר בשבחו של יתרו שבא למדבר לשמוע תורה בהפקרות כזו לארץ לא זרועה, וזאת אחרי שהיה יושב בכבודו של עולם. וממילא מתקבל הפסוק כפשוטו, ויחד יתרו: וישמח יתרו.

אבל המדרש: נעשה בשרו חידודין חידודין, קשה להולמו.

אם רואים אצלנו בחור נתון בשמחה בעבודת ה' ולימוד התורה, ומתעלה, והוא "קרוב לשמים", איד לבא ולומר לו שהוא עוד "בן אדם", לעשות לו כזה "בידור המצב" ולשכנע אותו שהוא עוד לקוי במדות בבחינת "זרוק

חוטא אאירא, אעיקריה קאי", ולהזכיר לו שהוא עוד רוצה "תכלית" ! הרי זה יקומם אותו והוא לא יקבל זאת. בשבילו, במחשבתו, התכלית זה בודאי התורה ומעשים טובים, בטחון, וכד'. והוא בודאי הגיע לדרגת: ברוך הגבר אשר יבטח בה', ואין לו שום דאגות "לתכלית". הוא מבטל את

אין לסמוך על הישגים רגניים

רש"י ז"ל: ויחד יתרו, וישמח יתרו, זהו פשוטו (סנהדרין ז"ד) ומ"א נעשה בשרו חידודין חידודין מיצר על אבדו מצרים. היינו דאמרי אינשי: גיורא עד עשרה דדי לא תבוה ארמאה באפיה.

ולכאורה, מדוע רש"י אינו מסתפק בפירוש הפשט, וישמח יתרו, הרי זה מתקבל טוב על הדעת שיתרו שמח אחרי כל מה שממע, ולא רק שמחה פרטית, אלא שמחה של אמת על כל הטובה: טובת המן, והבאר והתורה, ועל יציאת מצרים. הוא ידע שעד עכשיו לא היה יכול עבד לצאת מיד מצרים, אומה קשה, ומיד

פרעה, מלך קשה, כדברי רש"י וממילא שמח יתרו שמחה גדולה. מדוע לא? גם אנחנו כששומעים איד היהודים ניצלו מהיטלר הצורר ימשי"ו, איוו שמחה גדולה מתעוררת בנו, כך יתרו התפעל ושמח ואמר ברוך ה', והוא היה הראשון שבאמר ברוך ה', ועוד קודם משה וקודם לרשעים ריבוא ישראל, כי זה נבע אצלו

רוממות ובטחון

משה רבינו אומר לעם ישראל לאחר מתן תורה "בעבור נסות אתכם - [לרוממכם] בא האלוקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם - [יראת שמים] ... לבלתי תחטאו" - מעמד הר סיני מאתו ית', היה, בשביל להגביה אותנו, ובכך לקבוע בלבבנו יראת השם בחוש, ואז לא נחטא.

והנה שאלו רבים **אין אפשר אדם לא יחמוד דבר יפה שרואה בעיניו, ואיך שייך לצוות על איסור של "לא לחמוד".** וביאר ה"אבן עזרא" הלא כאשר הכפרי יראה בת מלך, הוא לא יחמוד אותה, משום שבטוח הוא ויודע שזה לא בשבילו, ואי"ז מיועד אליו כלל. כך "בעל הבטחון" צריך להיות רגוע ובטוח שכל מה שמיועד עבורו - יקבל, ומה שאין לו - אי"ז טוב עבורו. בעל הבטחון **מרומם הוא** ובכך הוא מרגיש **כי כל מחסורו כבר יש לו**, ולמה לו לחמוד ?

ה"בית הלוי" ביאר שהוא כמו האדם ההולך על שפת הנהר והוא **בסכנה שעולל הוא ליפול**, אזי בשעה זו שהולך בהירות ובפחד, אין הוא רוצה בשום דבר, **וכל רצונותיו לא קיימים** חוץ מלהצליח לעבור את הדרך ולא ליפול חלילה.

כך האדם בעולמו הלא [צריך להיות] הוא בפחד גדול מלחטוא, ומאחר שהקב"ה ציוה בתורתו לא לחמוד, **הלא מעתה זוהי סכנה לחמוד**, שהרי זה חלילה לעבור על רצון הבורא, וא"כ, האדם כשהוא בתחושת סכנה מהפחד שלא לחטוא בחטא זה, זהו יראת שמים בחוש, **וע"י כך הוא כבר לא יוכל לחמוד**, שהרי מפחד הוא, וכשאדם בפחד אין הוא רוצה כלום, מלבד הרצון לעבור את הסכנה בשלום.

יראת שמים של ה"בית הלוי" הייתה מוחשית, עד כדי שבפעם **שבניו הגיעו מאוחר מעט עם המצות** עבור פסח, היה הבית הלוי **מקיא דם מרוב לחץ**, שמא קרתה תקלה וחלילה **אולי לא יהיו מצות כשרות** ...

וכבר אמרו, כי על זה שנמנע מעבירות לא יקבל שכר, **שהרי הוא לא יכול לחטוא** ... אך שכרו יהיה על שהגיע לדרגה כה גבוהה ...

הם שתי המעלות האלו **לרומם אותנו ע"י בטחון גמור**, ולתת לנו **יראת שמים בחוש**, ובכך נקבל את התורה מחדש להוסיף מעלות ולהתדבק בבוראינו.

הסביבות

על פרשת השבוע.....	עמוד ב'
פנתמים ואמרות.....	עמוד ב'
נקודה בפרשה.....	עמוד ג'
פניני מוסר.....	עמוד ג'
דמויות הוד.....	עמוד ד'

מהדרך' הרגיע אותו רבי ישראל **תנוח מעט ותבוא שנית בעוד כמה ימים**. היהודי הסתלק משם בבושת פנים ולבבו החליט שאל ישוב יותר להיבחן על הלכות שחיטה.

משראה רבי ישראל כי הוא לא שב אליו, התעניין היכן הוא מתארח, והלך לשם ושאל אותו מדוע אינו בא להיבחן שוב? ענה לו היהודי: 'אני מודה לרב שבזכותו אורו עיני ועתה אני מכיר את מקומי וידע כי עלי עוד ללמוד הרבה עד שאהיה שוחט, אחר כך לביתי, אלמד שם הלכות שחיטה על בורין ואז אולי אהיה שוחט'. רבי ישראל לא הרפה מלחזר אחר טובתו של היהודי, הוא ביקש מאחד מגדולי השוחטים בעיר לקבוע עמו חברותא בא לבקש ממני סליחה, אמרתי לו שאני מוחל לו בלב שלם, אך היות ואני רק בשר ודם והוא אכן ביישני מאד, חששתי שתישאר בלבי איזו קפידה ושנאה עליו, לכן יצאתי מגדרי וחפשתי להיטיב עמו יתר על המידה, כדי להוציא מלבי כל חשש טינה.'

היהודי כי האיש שכל הקהל ציפה לו אינו אחר מ'הזקן' עמו התגושש במהלך הנסיעה, חשכו עיניו. כל הלילה נדדה שנתו ונפשו התייסרה על התנהגותו המשפילה כלפי צדיק ישראל.

למחרת בבוקר פנה אל הדירה בה התארח רבי ישראל, רבי ישראל זיהה אותו ועוד לפני שהספיק לפתוח את פיו בהתנצלות, הקדימו ר' ישראל בסבר פנים יפות, הזמינו לשבת ודרש בשלומו, 'האם כבר הספקת לנוח מהדרך? הוסיף רבי ישראל לשאול את האורח. היהודי שציפה לקבל מנת מוסר יוקדת וחודרת מרבי ישראל, נדהם לנוח קצת הפנים החמה והלבבית, ופרץ בבכי וביקש סליחה ומחילה, על התנהגותו הלא נאותה בזמן הנסיעה.

רבי ישראל הרגיעו ואמר לו שהוא מוחל לו בלב שלם, ואין בלבו כל טינה כלפיו, ואף המשיך להתעניין בקורות אותו ושאל אותו לשם מה הגיע לוילנא? היהודי סיפר לרבי ישראל שהגיע לוילנא כדי לקבל סמיכה לשחיטה, 'אם כן' אמר רבי ישראל בשמחה 'הרי חתני הוא מראשי הרבנים בעיר, אקרא לו ואבקש ממנו שיעזור לך לקבלת היתר לשחיטה'.

חתנו של רבי ישראל, הגאון רבי אליהו אליעזר גרודזנסקי זצ"ל שאל אותו מעט בהלכות שחיטה, ונזכח לראות כי היהודי אינו יודע מימינו ומשמאלו בהל' שחיטה, ובודאי שלא בהלכות בדיקות וטריפות. 'כנראה שעייף אתה

פנים רבי ישראל סלנטר מגיע ברכבת זז, ובאנו לקבל את פניו!', כאשר זיהה

פנים רבי ישראל סלנטר מגיע ברכבת זז, ובאנו לקבל את פניו!', כאשר זיהה

דגל המוסר - יתרו / המשך

ההשתדלות כליל, ואדברא טוען ארוך הגבר אשר יבטח באדם. אז איד לבא לומר לו שכל זה איננו נכון וכי הוא במציאות בבחינת "נעשה בשרו חידודין חידודין", ודואג!

במקום אחר רואים אנו בחז"ל: (סנהדרין ע"ד). מחלוקת רב ושמואל על אותו פסוק ויחד יתרו, רב ושמואל. רב אמר: שהעביר חרב חדה על בשרו ונתגייר, שמואל אמר: שנעשה בשרו חידודין חידודין ומיצר על מפלת מצרים. גם כאן בירור כזה של שמואל קשה לכאורה לקבלו בידענו שליתרו יש קירבה למשה רבנו ע"ה שהיה חתנו, והיה מלך, וזה המשך למה שאמרו חז"ל: "שלשה היו בעצה, יתרו בלעם ואיוב, בלעם שנתן העצה, נהרג, איוב ששתק לקה ביסוריו, יתרו שברח, זכו בניו לגדולה". מכאן שיתרו היה כבר מקודם בקירבה עם ישראל וכמה מפריעה ולא רצה לקחת חלק בעצה להרע להם.

רבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל שאל את רבי ישראל סלנטר זצ"ל איזו רפואה יש להקפדה? ענה לו "לפי דעת תורה אין שום רשות לחשוב על הזולת כי אם על מנת להיטיב לו". אפילו לחשוב על הזולת אין רשות, ומהיכן מקום להקפדה?
"אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם", לא כמו כשאחד רואה ומספר, אלא אתם בעצמכם ראייתם. לפי זה זה היה צורך אפילו לומר להם ולהזהיר אותם: לא תעשו אתי אלהי כסף ואלוהי זהב, א"ר עקיבא שלא תעשו אתי כמו שעושים אחרים עם אלהיהם, שאם מנצחים אומרים שזה הודות לאלהיהם ואם לאו זורקים את אלהיהם. אבל אתם לא כך, **אתם ראייתם!!**

כשם שמברכים על הטובה כך מברכים על הרעה; ופירש הגר"א ע"ה המלה "כשם" ש דהיינו שכמו בטובה גדולה, השמחה גדולה, כך מול רעה גדולה, שמחה גדולה, וזה מה שאמר משה רבנו ע"ה ה' הוא האלהים, אין עוד בין לצד הטובה ובין לצד הרעה. ועל זה הכיר לו הקב"ה ואמר לו ולא קם עוד נביא בישראל כמשה. עלינו להגיע להכרה כזו ורק אז עלינו ייאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, קיום לעולם, ובכדי להגיע לדרגה זו, צריך להפקיר את כל המחשבות המפריעות ולהיות בבחינת "יודעת היום והשבות אל לבבך"

וכן רואים אנו במשנה: (קידושין פב.) לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ור' מאיר אמר מניח אני כל אומנות שבעולם, דהיינו אפילו קלה ונקיה, ואיני מלמד את בני אלא תורה.

רק התורה היא הפתרון לכל הבעיות וההבנה לכל המצבים לאמיתם ולא כפי ששכלנו תופס אותם מעיקרא.

כמה בשבילנו טמון כאן לימוד נורא, שהתורה הקדושה אינה מתפעלת ממצב רוח אפילו מרומם שבו עומד האדם, כי זה עשוי לחלוף ואינו. האדם חושב שאם עכשיו הוא במצב רוחני גבוה, הוא בטוח שהרגשה כזו תימשך לעד ולא תשתנה. ולא היא. אלא אדברב באותו רגע, עצמו הרי בשרו נעשה חידודין חידודין מכה הנגיעה המושכת אותו לכיוון אחר. כן כשלומדים מוסר ומתפעלים ממאמרי חז"ל, אות עובד מקור מים חיים... או... ה' אמר לו קלל את דוד... או ארוך הגבר אשר יבטח באדם... ואז חושבים שהנה קרובים לשמים, אבל מיד כשיוצאים מבית המוסר חוזרת ומנקרת במוח שאלת ה"יתכלית".

וזה דומה לאותו כפר שראו לראשונה רכבת הנוסעת בלי סוסים, וכמה שהוסבר להם חוזר והוסבר על פעולת המנוע, שוב חזרו ושאלו "אבל איפה הסוסים". אי-אפשר להתנתק מדאגת ה"יתכלית".

זו היתה דאגתם של ישראל במדבר. כל הזמן חששו ופחדו מן המצרים. אף על פי שה' אמר להם אתם ראייתם את אשר עשיתי למצרים, ולא מפי עדים

דברי רבותינו בעלי המוסר על פרשת השבוע

רבי חיים שמואלביץ זצ"ל

"ויתיצבו בתחתית ההר" (י"ט - י"ז)

הגמ' בשבת [פ"ח]. אומרת, אמר רב אבדימי בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה, מוטב, ואם לאו, שם תהא קבורתכם. שואל **רבי חיים שמואלביץ זצ"ל**, מדוע כתוב "שם תהא קבורתכם", לכאורה היה צריך לומר "כאן" תהיה קבורתכם, שהרי עמדו מתחת להר, וכדי לקברם היה צריך רק להורידו עליהם. ותיירץ ואמר, כאן מונח יסוד גדול בעבודת האדם לבוראו. דרך בני אדם לומר כשיגיעו "לשם", כשהמצב ישתפר ויסתלקו המפריעים, אז ילמדו, אז יתפללו. ה"שם" הזה, הוא בבחינת "קבורתכם", כאן נעוץ כישלוננו של האדם. כי היצר הרע כבר דואג שה"שם" הזה לא יבוא כלכך מהר, ולבסוף ימצא האדם את עצמו עומד ריקם ללא כלום... וכבר פירשו הרבה מגדולי המוסר והחסידות, את דברי התנא באבות [בי - ד'] "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמה לא תפנה". "אל תאמר לכשאפנה אשנה", כאשר אזכה וראשי יהיה פנוי מכל טרדה, אז אשב ואלמד בהתמדה, אל תאמר כך. מדוע? "שמה", אולי מה שהקב"ה מחפש ממך, הוא דווקא את ה"לא תפנה", לראות כיצד הנך עובד אותו כשליבך אינו פנוי מטרדות. זו לא חכמה לעבוד את ה' כשהכל בסדר, מדרגתו האמיתית של האדם ניכרת דווקא בהיותו טרוד, אם אז הוא מתעלם מכל המפריעים ושוקע בלימוד, אשריו ואשרי חלקו.

רבי מאיר חדש זצ"ל

"נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך" (יח, יח)

יש להבין אם יתרו נותן למשה רבינו עצה כל כך טובה לייעל את מערכת הדין והמשפט בכלל ישראל, מדוע לא עשה כן משה מעצמו? וכן מה החידוש בעצה זו של שרי אלפים ושירי מאות?

ביאר על כך המשגיח דשיבת 'חברון' הגאון הצדיק **רבי מאיר חדש זצ"ל**: להנה בפרשת דברים מוכיח משה את עם ישראל באומרו: "איכה אשא לבדי טרכס ומשאכס וריבכס הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וגו' ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות" ופירש"י: 'החלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, רבינו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך? לא, ממך שנצטערת עליה'. ע"כ. ומעתה נראה שזה הביאור במשא ומתן בין יתרו למשה. משה סבר שהעם בא 'לדרוש אלוקים', דהיינו, שאם יש כל מריבה או ויכוח מבנינים הם שהאפשרות היחידה זה רק לשמוע דבר ה', ולהמשיך את קבלת התורה על כל העניינים המתחדשים מזמן לזמן. וממילא אותם כוחות עליונים שקיבל משה רבינו בארבעים יום להיות מוסר התורה, יוכל להמשיך ביתר שאת וביתר עוז להורותם וללמדם משפטי ה'. אלא שיתרו אומר, אם כן, הרי אני רואה אותם מחכים ומצפים להתדיין אצל משה רבינו, ואין נראה שעיקר כוונתם לשמוע דבר ה' ולהמשיך את מעמד הר סיני, אלא שכל אחד רוצה את צרכיו הגשמיים, ולא איכפת להם כל כך דבר ה'. וממילא אין שיעתא דשמיא במצב כזה שמשה רבינו דן את כולם, וגם אין צריך דוקא את משה רבינו כי אין זה המשך של מעמד הר סיני, ולכן אומר לו יתרו: "נבל תבול" ואכן, משה רבינו מקבל את דברי יתרו, ורוצה לבחון אם כן הוא כדברי יתרו, שאינם באים לשמוע כ"כ דבר ה', כי אם לצורך ענינים הגשמיים. דאם יקבלו הם את העצה של שרי אלפים הרי מוכח כדברי יתרו, שהרי אם כל חפצם בפתרון עניניהם הגשמיים הרי שנוח להם יותר בשרי אלפים. אבל אם לא יקבלו עצה זו, וירצו לשמוע דווקא ממשה אז יתברר שכוונתם להמשיך את מעמד קבלת התורה והר סיני. וכאשר נוכח משה רבינו לראות שקיבלו את עצת יתרו, הרי שהוכיחם ואמר "איכה אשא לבדי טרכס ומשאכס וריבכס"! דהיינו, בכדי לדון ולפשר בכל "טרכס ומשאכס וריבכס", הרי "איכה אשא לבדי"? למדים אנו מכך שעיקר לימודינו הוא לדעת את דבר ה' גם בעניני החולין ועניני בין אדם לחבירו ונוקי שכנים וכדו', ובהו אנו ממשכיכס את מעמד הר סיני.

מחשבת מוסר

אמרות ופתגמים

"עם ישראל כשושנה בין החוחים, השושנה נתגדלה בין החוחים ולא הזיקוה מפני שגידולה למעלה מהם ולא יכלו להגיע אליה."
(רבי אברהם זלמנס הי"ד)

"התורה מתחלקת לשלושה חלקים: פשוטות עמקות ופשטות!"
(רבי שמחה זיסל מקעלם)

"התורה אינה קטנה בפני ההכי גדול, ואינה גדולה בפני ההכי קטן"
(רבי נתן צבי פינקל)

"קודם לימוד מוסר הייתי מסתפק ברעשי הרוחני, ולא הסתפקתי כלל ברעשי הגשמי, לאחר לימוד מוסר אני מסתפק החיפץ..."
(חכם אחד מתוך "ח"י המוסר")

"עבודת הרבים, צריך להיות, כמו מלבוש, שיוכל, ללבושו, ולפשוטו, לפי הצורך."
(הסבא מנובהרדוק)

נקודה בפרשה

כבוד תלמיד חכם

מה שמועה שמע ובא

וישמע יתרו

איתא במכילתא: וישמע. מה שמועה שמע ובא. וכו'. רבי אלעזר המודעי אומר, מתן תורה שמע ובא, שבשעה שנתנה תורה לישראל זעו כל מלכי האדמה בהיכליהם, באותה שעה נתקבצו כל מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע. אמרו לו, בלעם שמא המקום עושה לנו כמו שעשה לדור המבול, אמר להם, שוטים שבעולם, כבר נשבע הקדוש ברוך הוא לנח שאינו מביא מבול לעולם אמרו לו, שמא מבול של מים אינו מביא, מבול של אש מביא. אמר להם, אינו מביא לא מבול של אש ולא מבול של מים, אלא תורה נותן הקדוש ברוך הוא לעמו ולידידיו, כיון ששמעו כולם מפיו הדבר הזה, ענו כולם ואמרו אחר כך, ה' יברך את עמו בשלום, ופנו והלכו איש למקומו. יש להתבונן במה שהאריך רבי אלעזר המודעי בכל סיפור המעשה שהיה עם מלכי אומות העולם, ושאר התנאים לא האריכו כל כך, אלא בקיצור מה שמועה שמע ובא.

האיר את עינינו בזה המגיד הירושלמי הגה"צ רבי שלום שברון זצ"ל, וביאר כך: לדעת רבי אלעזר המודעי יתרו לא שמע רק על מתן תורה, אלא שמע על כל המעשה עם מלכי העכו"ם, וזה היה מה שגרם לו בסופו של דבר לבוא ולהסתפח בנחלת ה'. הנה, כל האומות שמעו על כל הניסים שאירעו לעם ישראל, גאולתם מיד מצרים ומשפט ה' ברשעים, אך מעמד נוסף אירע לקראת מתן תורה, כינוס חירום בו השתתפו כל מלכי העכו"ם אצל בלעם הרשע לברר פשר הדבר ששמעו וראו, שמא מבול בא לעולם. אלא שבעוד שבתחילה כולם היו בפחד ממעשי בורא תבל ויוצרה, אבל כששמעו מבלעם שאין כל סכנה כליה ומבול לעולם, התהפך ליבם וכל חושיהם, מיד אמרו: תורה הוא נותן לבנינו? אם כן, נעשה 'מי שברך'... ה' יברך את עמו בשלום! ומיד הלכו לביתם... כאילו לא ראו ולא שמעו מאומה! יתרו ראה כאן איך האמת בטירתה ניצבת לפני כל המלכים, ואילו אצלם לא זז כלום! אם ה' נותן תורה לבניו, אולי תבררו מה כתיב בה, מה היא, מה שכרה, מאומה לא! בלעם אומר: "ה' עוז לעמו יתן", והם עונים לו: "ה' יברך את עמו בשלום". חוזרים למשכבם בשלום... יתרו ראה איך החושך והאור משמשים בעירוביבא. איך שמיעת האמת משמשת כאחד עם אטימות הלב במצב נחושה. שמיעה ר' חרשות" ביחד! מראה זה הסעיר את נפשו של יתרו, וגרם לו יותר מכל, להגיע אל עם ישראל! ראה יתרו איך אפשר שלא לשמוע! לשמוע ולשמוע, ובכל אופן לא לשמוע מאומה...

כל הנוגע בהר מות יומת

מרנא ה"חפץ חיים" זיע"א היה דורש מאכן קל וחומר לחומרה של הפוגע בכבודו של תלמיד חכם, ומה ההר שאין בו דעת ואיננו מרגיש כלום, מכל מקום נתקדש על ידי קבלת התורה עד שהוזהרו כל ישראל מנגוע בקצהו, הרי מעכשיו קל וחומר למי שנוגע ופוגע בכבודו של תלמיד חכם, שלמד את התורה גופא, שיש בו דעת ומרגיש בעלבון, על אחת כמה וכמה שהנוגע בו כנוגע בבת עינו.

סיפר המגיד הירושלמי הגה"צ רבי שלום שברון זצ"ל: הגאון הרב"ז זצוק"ל היה מהרבנים התקיפים קנאי גדול לה' ולתורתו, ודבר זה היה לצנינים בעיני כמה מתקיפי הקהל, פעם אחת נימנו חמישה מחברי ועד הקהילה והחליטו לנקוט בפעולה נגד הרב, ועל דעת עצמם הלכו ומינו דיין ללא רשותו של הרב. והנה הגיע שבת בבוקר, הרב נעמד ליד ארון הקודש, לידו עמד הגה"צ רבי שלום מאיישישוק זצ"ל [אחד מתלמידיו המובהקים של ה"חפץ חיים" שהיה ידוע בעולם התורה כגאון וצדיק] ובמקום סמוך עמד הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. לפני קריאת התורה עלה הרידב"ז על מדריגת ארון הקודש, והכריז בערך בזו הלשון: "עמדו ומינו כאן דיין ללא רשותי, כדי להכעיסני... ואני אומר רבוננו של עולם, אילו הייתי אני יעקב דוד הסנדלר – האם היה למישהו טענות עליו? לא! וכי למה שיהיו טענות נגדו? ואלו היה יעקב דוד נגר – האם היה מישהו בא בתלונות נגדו? לא! ואילו היה יעקב יעקב דוד חייט – מי היה בא בטרוניא עליו? אם כן מה הטענות שיש לאותם הגבאים עלי, מפני שאני לומד את תורתך הקדושה... רבוננו של עולם? אם כן צא אתה לימיני ועמוד לימיני! אחר כך הרכין ראשו לרגע, נודקף ואמר: ולכן אותם חמישה חברי ועד הקהילה שעשו מה שעשו לא יוציאו שנתם ...!

מיד התעורר רעש גדול בבית הכנסת, הרי הדבר לא פשוט, קללה שכזאת! ורבי איסר זלמן שסיפר את הסיפור הוסיף, כי אמר לעצמו: אמנם נכון, הם עשו עוול חמור אבל קללה נמרצת כזאת! ?!

בינתיים ניגש רבי שלום מאיישישוק לרידב"ז, ורבי איסר זלמן חשב לעצמו אם הוא כבר ניגש למה לי להתערב, מסתמא רבי שלום כבר יעורר לו על הדיבורים החריפים כל כך. אבל לבסוף שמע שהוא לוחש ואומר לו: "אלמדם שלא יוציאו את שנתם, אבל אם כן יוציאו את שנתם יהיה חלול ה' נורא." עלה איפוא הרידב"ז שנית למדרגות ארון הקודש ואמר לקהל: "הואיל ואמרנו כי עלול להיות חילול ה' באם יוציאו את שנתם, לכן הריני מודיע שלא יעברו עליהם אפילו חמשה חדשים, וירד מן הבימה, והסוף ידוע ...

פניו מוסר

"והר סיני עשן כולו" (י"ט - י"ח)

שואל רבי נחום מהורדנא, עשן בהר סיני לשם מה היה? ומתוך, ישנם שני סוגים של הפורשים מלימוד התורה. א'. מי שנפשו חשקה בתורה, אבל טרדת הפרנסה מפריע לו ללמוד, אבל בווער בחשק הלמוד תורה, וכל פעם שנובר ליד בית המדרש או סתם כששומע קול תורה, עולה במוחו זכרון הישיבה וחשקת התורה. הסוג השני הוא זה שפורש מן התורה מתוך זדון לב, ולא מתפעל כלל מהתורה, בבחינת "מעוות לא יוכל לתקון", מתי שהאש נכבית עדיין מעלים הגחלים עשן וקל מאוד להציתה, אבל אם כבתה לגמרי, שוב קשה להדליקה. זה רמז לנו הקב"ה בשעת מתן תורה, מי שזכה להתדבק בתורה וללמוד בקולות וברקים ולהבות אש, אשריו ואשרי חלקו, אבל מי שלא זכה ללמוד, לפחות ישתדל שלא תכבה אצלו אש התורה, וישיארו ויילבו ניצוצות המעלים עשן.

"שונאי בצע" (י"ח - י"א)

שואל רבי אלחנן וסרמן, מה אכפת לי אם הדיין בטבעו אוהב בצע, הרי אחר שנאסר לקחת שוחד, מה אכפת לי איך הוא מתנהג בחייו הפרטיים, כל עוד הוא אינו נגוע ואינו משוחד בדן שבא לפניו. ומתוך, לומדים כאן יסוד חשוב בתורת הנפש, אם האדם "אוהב בצע", וכן כל מי שהוא בעל תאוה אחרת, הריהו "נוגע" בכל צעד ושעל בחייו. אדם כזה חי בסתירה בין השכל להגיון, ובדרך כלל יד הרצון על העליונה, א"כ שכלו מעוות. עד שכשמגיע לפרוט ולדון בדבר שאין לו כל ענין וצד אישי, בכל זאת הוא דן בשכל מעוות ומגמתי. רואים, שיש תנאי נוסף בתכונות הנדרשות מדיין בישראל, מלבד שלא יהיו לו נגיעות אישיות בנושא המסוים שעליו לדון, עליו להיות נקי מנגיעות בכל תחומי חייו, רק אז אפשר לזכות בשכל הישר.

"שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה" (י"ח - ג' - ד') כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרג את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש. [רש"י]. למשה רבנו היו שני בנים, וכל אחד קיבל שם על שם מאורע. שמו של הבן הראשון נקבע על היותו גר, גרשום "גר הייתי בארץ נכריה" ושמו של הבן השני נקבע על שם הסנס שהיה לו במצרים, שואל ה"חפץ חיים", המאורע של חרב פרעה קדם למאורע שנהיה גר, א"כ מדוע יוסף לא קרא לבנו הראשון אליעזר? מסביר ה"חפץ חיים" - משה רבנו כל ימיו הרגיש גר, גם כשהיה בביתו בדירתו, גם כשהיה בבית פרעה לא הרגיש נסיך וכן של מלך, אלא גר, גר בעולם הזה. כל העולם הזה הוא מצב של זמניות, ממילא "גר הייתי בארץ נכריה" זה הדבר הראשון, והשני "ויצילני מחרב פרעה".

"ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה" (י"ט - ט"ו)

הסבא מנובהרדוק היה אומר, לקבלת התורה קבעו הכנה שלושה ימים, שלושת ימי הגבלה. ליצירת האדם, נעשות הכנות ארבעים יום, ארבעים יום קודם יצירת הולד", כי קל יותר ליתן תורה מליצור צורת בן אדם.

כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלקים ואת תורותי (י"ח טו)

כשהיה הגה"ק רבי אברהם אביש רב בפרנקפורט שעל נהר מיין, פרץ שם סוחר עברייני את חומת השבת והיה פותח חנותו בשבת. ביקש הרב להפגש עם הסוחר העברייני כדי לשדלו בדברים ולהשפיע עליו שיחזור למוטב ולא עלה בידו, ולמה? שכן מבית הכנסת מנע הסוחר רגלו. ולהזמיןו לביתו, אי אפשר שכן גבר אליו הוא, וזוקק עליו ויסיר לבוא בידועו במה המדובר. שהרב ילך איליו? הרי יש בזה משום השפלת כבוד התורה וממילא תיפגם השפעת הפגישה. מה עשה, נטל עצה עם נאפק ושלח וקרא לאחד מנכבדי הקהילה שהיה מן הלקוחות הטובים של אותו סוחר, וצוה עליו לקחת כמות גדולה של כל מיני סחורות אצל סוחר זה בהקפה, וכשיגיע זמן הפרעון יסרב לשלם, אלא ידרוש את התובע שיעמיד אותו לדן תורה לפני הרב, וכשהיה הלה בביתו יכול לקחת עמו דברים על דבר החילול שבת. עשה הסוחר כמצוות הרב, וכשהופיעו שני הצדדים לפני רבי אברהם אבוב לדין, עוד טרם הציעו את הטענות ומענות, הושיט הנתבע לתובע את כל סכום התביעה במזומנים טבין ותקלין. אותה שעה גילה הרב לסוחר שכל זאת לא היה אלא כדי להפגש עמו בענין בית מסחרו הפתוח בשבת ומיד הוסיף הרב כמה דברי הסבר ומוסר השכל, בדברים היוצאים מן הלב על בעל העבירה. אמר הסוחר, ינאח, הריני מקבל על עצמי שמירת שבת, אך יורשה לי לשאול את הרב שאלה אחת: מהיכן לקח הרב היתר להשתמש בהמצאות מרמה ודין תורה בדיו למען שמירת השבת? דבר זה השיב לו הרב "למדתי מפסוק מפורש", בפרשת יתרו כתוב "כי יהיה להם דבר בא אלי" אם יש לפעמים לרב דבר שאודותיו הוא צריך להפגש עם מישהו ואינו מוצא הודמנות נאותה לכך, מה יעשה? אומרת התורה: "ושפטתי בין איש ובין רעהו" - תגרם שיבא אליך למשפט, ודרך אגב תהיה לי ההודמנות לקיים "והודעתי את חוקי האלקים ואת תורותי" (על התורה)

דמויות הוד

רבי ישראל סלנטר זצ"ל

כשמרן רבי ישראל סלנטר זצ"ל היה אומר שיעורים תורניים, היה רגיל לומר פלפול שארך לא פחות משש שעות. בפלפול היה חרוז את כל התורה כולה מתחילתה ועד סופה, מה למד הדורות המוסרית שהיה מוסר. ידוע שבתחילת דרכו, כשיצא עם החידוש הגדול של 'שיטת המוסר', היו לו מתנגדים רבים, וביניהם היו גם אנשים גדולים. כאשר היה רבי ישראל בא לדרוש את דרשותיו הגדולות בוויילנא או בקובנא, לפעמים היו שם מאות אנשים. בין הבאים היו גם ממתנגדי 'שיטת המוסר', שבאו לשיעורים שלו כדי לסתור את פלפולו, ועל ידי שיסתרו את תורתו ויד כוח השפעתו. עם כדי כך הגיעה גאונותו של רבי ישראל: מספרים שהמנהג היה, שמגיד השיעור תלה על פתח בית המדרש מקורות וראשי פרקים לשיעור, כדי שהלומדים יוכלו להתכונן. פעם החליפו מתנגדי שיטת המוסר את ה'מראה מקומות' על הסוגיא שהיה אמור למסור בשיעור, רגע לפני שנכנס רבי ישראל. הם רצו להחליש

את השפעתו. כשנכנס רבי ישראל והתבונן במראה מקומות חשכו עיניו. הוא הכין מ"מ על סוגיא אחרת! ואעפ"כ, על אתר, חיבר פלפול חדש עפ"י המראה מקומות הללו, שסקרם בהרף עין. כזו הייתה גאונותו! פעם כאשר עמד ודרש בוויילנא או בקובנא, אמר פלפול הלכתי גדול וייסד יסוד, עמד מולו בחור חריף, שאל קושיא על היסוד וסתר לו הבניין שבנה רבי ישראל בשיעור. מספרים שר' ישראל השתומם זמן מה. הוא הפסיק משטף דיבורו וחשב, ולאחר מכן אמר לבחור: "אתה צודק! אין לי מה להגיד!". מיד אמר רבי ישראל "רבי חנניא בן עקשיא" והסתיים השיעור. לאחר מכן, הסביר ר' ישראל במה התלבט ברגעים שהפסיק את השיעור. הוא אמר שמיד כאשר הבחור שאל את הקושיא, עלו בראשו שנים עשר מהלכים לתרץ את הקושיא. אם אמנם היה מתרץ אז, כבר במהלך הראשון הבחור הנ"ל היה שוכח מה שהוא שאל בכלל. אבל כל המהלכים שחשב ר' ישראל לא היו בדרך האמת, ומה שהבחור שאל זה היה האמת. אבל הוא

רבי נתן צבי פינקל זצ"ל / הסבא מסלבודקא

סיפר תלמידו המשיח הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל: פעם קרא אליו ה'סבא' את אחד הבחורים הודיע לו שעלי ללמוד את הישיבה, מספרים עליך כי דיברת על ה' ועל משיח - הסביר לו ה'סבא'. 'אכן, לכו הדבר - ענה התלמיד - כך דיברתי, אבל יאמר לי הרב בכנות, מה הכעיס את הרב יותר שדיברתי על ה' - וכאן הצביע התלמיד כלפי מעלה, או שדיברתי על משיח, והצביע כלפי ה'סבא'. נשיתק הסבא והרהר, ואחר אמר: 'אתה יכול להישאר בשיבחה!... כה היתה זמירותו הגדולה והתרחקותו מפני סרך של נגיעה אשית, ומשכך, אחר שאלתו החצופה, חש שמא מעשיו אינם נקיים לגמרי, ולכן החליט למרות הכל להשאירו בשיבחה.

פעם פנה הסבא מסלבודקא זצ"ל לאחד התלמידים בישיבה, וביקש ממנו כי ישאל את הבחור 'יצחק וורשווער', מי שלימים נודע כגאון רבי יצחק הוטר זצ"ל - את שם אמו. התלמיד עשה כמצוות רבו, ואמר ליצחק שהסבא מבקש לדעת מה שם אמו? יצחק היה מאוד מופתע מתבקשה, והחליט שהוא ילך אל הסבא לברר לשם מה זקוק הוא לדעת את שם אמו. אך קרב יצחק אל הסבא, אמר לו הסבא בנחרצות: 'אל וא תקרב אלי, בקשתי רק לדעת את שם אמו, ותן לא!' יצחק נסבע מאוד מתגובתו של הסבא, ובמיוחד שהיא נאמרה לפני בני הישיבה, הוא חש עלוב ומבוזה, והחליט לעזוב את הישיבה. בטרם עזב את הישיבה נש לבית הסבא כדי להיפרד ממנו פרידת נימוסין. הרבנית שאלה לשמו, בטרם עזב את הישיבה? 'יצחק וורשווער' - ענה לה. 'אתה הוא הבחור שבעלי מתפלל עליו כל לילה בדמעות שלישי'?!... כששמע זאת יצחק, אמר לרבנית: 'אני כבר לא צריך לדבר עם הרב'!...

רבי חיים חייקל זאב מילצקי זצ"ל

מידי יום חמישי נהגו חמשת הבחורים, מבחירי תלמידי ישיבת סלבודקא, להתבודד בבית הכנסת שבקצה העיירה. הם חיפשו מקום שקט ללמוד בו בהתמדה כל הלילה, ובית הכנסת הזה ענה על הצורך. שבע אחד ישבו החמישה ולמדו, כשמלבדם ישן שם בפניה ליד התנור יצחק, שהיה שיכור באופן קבוע, ומוכר בעיירה בשם 'יצחק השיכור'. כעבור שעה ארוכה של לימוד, נפתחה הרגל, ואל בית הכנסת נכנסו עגלון רועד מקור ורטוב מכף רגלו, הוא פנה לבחורים וביקש בתחנונים שייצאו לעזור לו, שכן סוסו שקע בשלג העמוק ואם לא יצילו אותו בהקדם, הסוס יקפא למות. הבחורים התחילו לדרוך בינם לבין עצמם האם מוטלת עליהם החובה לצאת ולעזור ליהודי האומלל, שהרי כעת הם לומדים והדבר כרוך בביטול תורה, וכן ישנו חשש שכתוצאה מהקור הנורא השורר בחוץ עלולים הם לחלות. לאחר

שהעלו עוד טיעונים נוספים בעד ונגד, הכריעו שלא לצאת לעזור. העגלון נאנח ויצא לבדו לנסות שוב לחלק את סוסו. בתוך בית הכנסת נשמע לפתע קולו של 'יצחק השיכור': 'בחרתם שלא ללכת לעשות חסד? ! אז דעו לכם שבסופכם לא תזכו ללכת על רגלכם'. הבחורים התייחסו בזלזול לרבריו של יצחק והמשיכו בלימודם. אולם לאחר שעה קלה נקפם ליבם והחליטו לצאת לחפש את העגלון ולסייע בידו. כשהגיעו למקום ראו את העגלון יושב ליד נבלת הסוס ובוכה. אחד הבחורים, ר' חייקל מילצקי זצ"ל, סיפר כי כעבור מספר ימים קרא לו 'יצחק השיכור' וביקש ממנו לבוא בערב לביתו היות והוא עומד למות באותו לילה. ר' חייקל התייחס בביטול לרבריו של יצחק מפני שהוא בטוח כי הוא אומר זאת מתוך שכרותו. אולם יצחק חזר שוב על הדברים עד שר' חייקל הבין כי יצחק כעת אינו שיכור כלל, והבטיח לו שיבוא. בשעה היעודה הגיע ר' חייקל לביתו העלוב של

רבי מרדכי פורגמוסקי זצ"ל

הגה"צ רבי ישראל אליהו וינטרוב זצ"ל סיפר, ששמע מהגאון רבי מרדכי פורגמוסקי זצ"ל, על הימים בהם היה בגיא צלמוות, במחנה העבודה בשואה האיומה. אימת המות ריחפה עליהם כל העת, ניתנה רשות למשחית ואיש לא ידע מה ילד יום. איזו תחושה נוראה של 'ויוותר יעקב לבדו!' במצב כזה, בהסתר פנים נורא כל כך, כיצד יכול אדם למצוא קרן אור להאחז בה, משוה של התרוממות הרוח? אמר רבי מרדכי, שחמשה אחת עונדה אותו במצב

הנורא: הלא לרשעים הארוכים הללו לית דין ולית דיון. בכל רגע יכול הקצין הממונה, או אפילו אחד החיילים, לכונן את רובהו לעבר כל יהודי המחנה ולהורגם ברגע אחד. אבל הם לא עושים זאת, כי הקדוש ברוך הוא לא מאפשר להם. לכל כדור יש את הזמן והמקום שלו שנגזרו משמים, ומי שלא נגזר עליו השיגעה עיתו - ישמור עליו בורא העולמים בכל רגע ובכל עת שלא יפגעו בו המרצחים. בתוך ההפיכה, כשלאורא אפסה כל תקווה, כשמחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, מצא רבי מרדכי את הקדוש ברוך הוא, והרגיש את 'ונשגב ה' לבדו!'

על בן לווייתו "ברוך ה'! צעק בשמחה... שבוע שעבר נולד לי בן, ולא ידענו מה יהיה עם הברית, כי הילד לא הרגיש כל כך טוב, היום הרופא אמר לי, שאפשר לעשות לו ברית... אמרתי לו: 'עכשיו אתה מודיע לי? 12 בצהריים! מאיפה אני יביא מוהל?!...! התפללתי לקב"ה: 'יריבונו של עולם, ציווית ובימים השמיני ימול בשך ערלתו... אני רוצה למוהל, אבל אין מוהל, מה אני יכל לעשות? ! בכייתי... התפללתי... והקב"ה זימן אתכם לפה! אמר ר' מרדכי למוהל: 'עכשיו אתה מבין, למה הגענו לפה? ! נו... אני סנדק, אתה מוהל, והוא אבי הבן?!... אמר ר' מרדכי פורגמוסקי - פשוט מאוד, יהודי, לא טועה! אין טעית, זה לא שדיברתי בלימוד, ולכן בלי כוונה, לא שמתי לב, ויודתי בתחנה הבאה... אין כזה דבר! יהודי, הקב"ה מדרוך אותך, על כל צער ושעל!

רוצה שנהיה פה בשבת!...! אמר לו השוחט - כבוד הרב, אולי כבודו לא יודע אבל באיזור הזה אין יהודים כולל?! מאיפה אתה יודע שאין? שאל ר' מרדכי. והלה השיב במליצה: "כי אם היו פה יהודים, היו מזמינים אותי לכאן, לשחוט...!" יוצאים מתחנת הרכבת... פוגשים שם בעלי עגלות (מעין המניית של פעם) ושואלים את אחד מהם - "אולי אתה יודע איפה יש כאן יהודים?" אמר להם בעגלה - "כן, אני יודע... יש כאן יהודי אחד! אקח אתכם איתי!" יושב על לוקח אותם... יורדים מהרכבה... מסתכלים... יש מוזהו על הדלת... ביה"ש נוקשים בדלת... פותח את הדלת היהודי... רואה את הרב והשוחט... הוא לא הכיר את הרב... כולו נהיה חיוור, מתנשף כולו... שואל אותם היהודי - סליחה, מישהו ממכם מוהל? ! אמר ר' מרדכי - "כן! הנה, הוא מוהל! תוך שהוא מצביע

סיפר ר' שלום שדרון: היה יהודי גאון עולם לפני השואה, שקראו לו 'רבי מרדכי פורגמוסקי. הוא נפטר בשוויץ, והביאו אותו כאן לקבורה. הוא מספר שהוא נואם ברכבת מליטא, במקום למקום, ובמהלך הנסיעה, הוא מצא יהודי שומר תורה ומצוות, נוסע איתו ברכבת. אותו יהודי היה שוחט ומוהל במקצועו. התחילו לדרוך ביניהם דברי תורה, הם היו כל כך מרוכזים בלימוד ביחד ולא שמו לב, שהם צריכים לרדת. הגיע שעת צירים והכרוז מודיע 'הגענו לתחנה סופית... הרב שומע וצועק: "אויי ויי... התרחקנו שעתיים מהמקום שאנחנו צריכים לרדת... אין סיכוי שנגיע כבר לשבת הביתה...!" אותו יהודי שהוא שוחט ומוהל, היה ממש נסער "תראה... לא ייתית כל-כך הרבה זמן בבית... הבטחתי שאני יבוא לשבת...!" ר' מרדכי אמר לו - "אדוני, מה אתה נסער כל-כך, הקב"ה